AINEVALDKOND „SOTSIAALAINED“ GÜMNAASIUM

1. ÜLDALUSED 2
1.1. Valdkonnapädevus 2
1.2. Ainevaldkonna õppeained ja maht 3
1.3. Ainevaldkonna kirjeldus 4
1.4. Üldpädevuste kujundamise võimalusi 5
1.5. Lõimingu võimalusi teiste ainevaldkondadega 7
1.6. Läbivate teemade rakendamise võimalusi 8
1.7. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamine 10
1.8. Füüsiline õppekeskkond 11
1.9. Hindamise alused 12
2. AINEKAVAD 15
2.1. Ajalugu 15
I kursus „Üldajalugu“ 18
II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“ 19
III kursus „Eesti ajalugu II (kuni 20. sajandi alguseni)“ 21
IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“ 22
V kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“ 24
VI kursus „Lähiajalugu III – Eesti ja maailm 20. sajandi lõpus ja 21. sajandi alguses“ 26
Valikkursus „Uusaeg“ 27
2.2. Inimeseõpetus 30
I kursus „Perekonnaõpetus“ 31
2.3. Ühiskonnaõpetus 36
I kursus „Ühiskonna areng ja demokraatia” 39
II kursus „Majandus ja maailmapoliitika ” 41

1. ÜLDALUSED

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.
Täiskasvanute gümnaasiumi õppija on tavalisest gümnaasiumiõpilasest vanem, tal on pikem elukogemus ja avaram silmaring, sageli kogemus elamisest mõnes välisriigis ning oma väljakujunenud maailmavaade, mis toetab õpieesmärkide saavutamist.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õppija:

1. tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
2. tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
3. austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlikke väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
4. valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
5. aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
6. tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
7. hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
8. võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.

1.2. Ainevaldkonna õppeained ja maht

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, inimeseõpetus ja ühiskonnaõpetus. Õppeained jagunevad kohustuslikeks ning valikkursusteks. Sotsiaalainete valdkonna ainekavades esitatud taotletavate õpitulemuste ja õppesisu koostamisel on aluseks võetud kohustuslike kursuste arv kooliastmes, ajaloole on lisatud juurde üks valikkursus „Uusaeg“.

Kursused õppeaineti on järgmised:

ajaloos 6 kohustuslikust kursusest ja 1 valikkursus:

1. „Üldajalugu“;
2. „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“;
3. „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“;
4. „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“;
5. „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“;
6. „Lähiajalugu III – Eesti ja maailm 20. sajandi lõpus ja 21. sajandi alguses“.
7. Valikkursus “Uusaeg”

inimeseõpetuses 1 kursus:

1. „Perekonnaõpetus“.

ühiskonnaõpetuses 2 kursust:

1. „Ühiskonna areng ja demokraatia“;
2. „Majandus ja maailmapoliitika“.

Täpsem kursuste jaotus on kinnitatud kursuste plaanis.

Sotsiaalainete valdkonnaga lõimub valikaine enesejuhtimine.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete õppimine aitab siduda erinevates õppeainetes õpitavat tervikuks ja arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaalainete vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku isiksuse ning ühiskonnaliikmena. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade käsitlemise kaudu kujundatakse õppijates valmisolek aidata kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse kaotamisele ühiskonnas ja soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Täiskasvanud õppijal on reeglina juba olemas töö- ja elukogemused, mis aitavad kaasa seoste loomisele erinevate aine vahel ning õpitu sidumisele reaalse eluga.

Ainevaldkonnasisese lõiminguga taotletakse valdkonna üldeesmärkide täitmist. Lõimingu aluseks on teemad, mõisted ja õpetamismeetodid.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õppijaid, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajalooõpetuses omandavad õppijad kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õppija teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õppija sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, tundma perekonna rolli ühiskonna ning inimese elus, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õppijad sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust ja austust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õppija enese teadlikkust maailmavaatelistes küsimustes.

Õppesisu käsitlemises teeb valiku aineõpetaja arvestusega, et kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused ning taotletavad õpitulemused oleksid saavutatud.

1.4. Üldpädevuste kujundamise võimalusi

Ainevaldkond võimaldab kujundada kõiki üldpädevusi igapäevases õppes nii teooria kui ka praktiliste tegevuste kaudu. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – sidumisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud ja enesekehtestamisoskus loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist. Täiskasvanute gümnaasiumi õpetajatel on kogemused ja oskused, kuidas suunata täiskasvanud õppija maailmavaadet üldtunnustatud demokraatlike väärtuste ja pädevuste omandamisel.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujunemist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad ajalugu, ühiskonnaõpetus ja geograafia suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning juhinduda nendest oma tegutsemises, samuti lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse ja kultuurilistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval ka teiste arvestamist.

Enesemääratluspädevust aitab vormida eeskätt inimeseõpetus, mis toetab õppija eneseanalüüsivõime kujunemist, õpetab hindama oma nõrku ja tugevaid külgi, järgima terveid eluviise, lahendama oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid ning inimsuhetes tekkivaid probleeme. Rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujunemist toetavad teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab õppija suutlikkust organiseerida enda õpikeskkonda, leida õppimiseks vajalikke vahendeid ja teavet ning arendab õpioskusi, oskust õppimist mõtestada ja plaanida ning kasutada õpitut erinevates kontekstides.

Suhtluspädevus. Arendatakse suutlikkust väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt erinevates suhtlusolukordades; oskust lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; oskust kirjutada eri liiki tekste, kasutades

asjakohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Sotsiaalainete õppimine eeldab suutlikkust analüüsida erineval kujul esitatud statistilisi andmeid (graafikuid, tabeleid, diagramme) ning teha nende põhjal järeldusi, kasutada matemaatilisi sümboleid ja meetodeid erinevaid ülesandeid lahendades (nt ajaarvamist ja ressursse plaanides) ning tulemuse tõesust kontrollides. Seda toetavad õppetegevuse kaudu kõik valdkonna õppeained. Sotsiaalaineid õppides tutvutakse tehnika ja tootmise arengu seostega ühiskonna muutumise vältel; õpitakse hindama tehnoloogia rakendamisega kaasnevaid võimalusi ja ohte; mõistma tehnoloogia nüüdisaegseid arengusuundi ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendama tänapäevast tehnoloogiat tõhusalt ning eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutama tehnoloogilisi vahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja autoriõiguste kaitse nõudeid.

Ettevõtlikkuspädevus. Õpitakse nägema, analüüsima ja lahendama probleeme, seadma eesmärke, valima ideede elluviimiseks sobivaid ja loovaid meetodeid ning tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd.

Digipädevus ehk suutlikkus kasutada uuenevat digitehnoloogiat õppetöös on ühest küljest e- gümnaasiumis toimetuleku eeldus, teisalt kasvavad õppetöö käigus õppijate oskused leida ja säilitada digivahendite abil infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust. Õppijatel on võimalus osaleda digitaalses sisuloomes, kasutada probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja -võtteid, suhelda ja teha koostööd erinevates digikeskkondades. Täiskasvanute E-gümnaasiumis aitavad õppijate digipädevuse kasvule kaasa kõik õppeained, rikastades õppijate kogemusi erinevate ainespetsiifiliste ülesannetega toimetulekul.

1.5. Lõimingu võimalusi teiste ainevaldkondadega

Sotsiaalained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus – suutlikkus väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ning mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainesõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse. Võimalusel koostöö eesti keele ja sotsiaalainete valdkonnas erinevate kirjalike tööde (esseede) koostamisel.

Võõrkeeled – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatika – ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme esitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusained – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Kunstiained – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, ilu mõiste muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

1.6. Läbivate teemade rakendamise võimalusi

Läbivad teemad on üldpädevuste saavutamise teenistuses ning võimaldavad aineõppe kursuste ning muude õppetegevuste lõimimiseks leida sobilikke teemasid, meetodeid ning õppekorralduse ülesehituse viise. Läbivad teemad aitavad kaasa sotsiaalvaldkondliku pädevuse järjepidevale kujundamisele, pakkudes kokkupuutekohti ühiskonnas aktuaalsete teemade käsitlemiseks õppe raames.

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Täiskasvanud õppijate enamikul on juba olemas erinevad töökogemused ning nad orienteeruvad tööturul, olles seega tavaõppijast teadlikumad ning kogenumad. Sotsiaalaineid õppides käsitletakse inimeste erinevate tegevusalade arengut eri ajajärkudel, majanduslikke protsesse ühiskonnas ja nende mõju inimtegevusele. Erinevate õppetegevuste kaudu suunatakse õpilasi mõistma ja väärtustama elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestama karjääri planeerimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Õppetegevus võimaldab õppijal süvendada teadmisi hariduse ja töömaailma vahelistest seostest, töösuhteid käsitlevatest õigusaktidest. Arendatakse iseseisva õppimise oskust ja vastutusvõimet .

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Õpitakse väärtustama keskkonda kui tervikut, mõistma inimtegevuse mõju keskkonna arengule ja keskkonnaprobleemide lahendamisele; aru saama inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikusest seotusest. Õpitakse mõistma inimtegevusega kaasnevaid riske ning vajadust kujundada isiklikke seisukohti keskkonnaküsimustes, olema sotsiaalselt aktiivne ja vastutustundlik.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Õpitakse väärtustama demokraatliku ühiselu korraldamist, koostööoskust, toetama algatusvõimet ning hindama vabatahtlikkusel põhinevat tegutsemist.

Kultuuriline identiteet. Õpitakse mõistma inimese rolli kultuuri kandjana, edasiviijana ja kultuuride vahendajana ning aru saama kultuuridevahelise suhtlemise ja koostöö tähtsusest. Teadvustatakse osalemist kultuuridevahelises suhtluses; väärtustatakse sallivust ning oma kultuuri ja teiste kultuuride pärandit, taunitakse diskrimineerimist ning tunnustatakse mineviku ja tänapäeva ühiskondade kultuurilist mitmekesisust.

Teabekeskkond. Õpitakse määrama oma teabevajadusi ja leidma sobivat teavet; arendatakse kriitilise teabeotsingu ja -analüüsi oskusi; teadvustatakse meedia toimimist ja mõju, vajadust tunda avalikus ruumis (sh teabekeskkonnas) kehtivaid reegleid ning järgida autoriõiguste kaitset.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Õpitakse mõistma tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale nii tänapäeval kui ka minevikus; aru saama tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ning kultuuriliste uuenduste vastastikustest mõjudest; käsitletakse tehnoloogilise arengu positiivsete ja negatiivsete mõjude ning tehnoloogia arengu ja selle kasutamise eetilisi küsimusi; kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat (IKT) eluliste probleemide lahendamiseks ning oma õppimise ja töö tõhustamiseks.

Tervis ja ohutus. Õpitakse analüüsima erinevate valikute ja riskikäitumise mõju ning tegema tervisele ja turvalisusele (sh keskkonnale ja ühiskonnale) ohutuid otsuseid.

Väärtused ja kõlblus. Paljudel täiskasvanud õppijatel on olemas elu- ja töökogemus teistsuguse kultuuri- ja religioosse taustaga maades, elust multikultuurses keskkonnas ning sellest tulenevalt suurem sallivus ja mõistmine erinevate kultuuride suhtes. Gümnaasiumis õpitakse analüüsima väärtusi ja kõlbelisi norme ning tundma erinevate väärtussüsteemide seoseid ajaloolis-kultuurilises kontekstis, religiooni ja maailmavaatega seoses; arutletakse isiklike väärtushoiakute ja kõlbeliste tõekspidamiste üle; õpitakse arvestama erinevaid vaateid ja seisukohti oma tegevust plaanides, väärtustama mitmekesisust kui ühiskonna rikkuse ja arengu tingimust, seades esikohale Eesti keele ja kultuuri püsimise.

1.7. Õppetegevuse kavandamise ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.

Õpet kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevustest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku ja kooli eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;
3. taotletakse, et õppija õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt, jätaks piisavalt aega puhkuseks ning arvestab täiskasvanuõppe eripära;
4. arvestatakse õppija eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
5. võimaldatakse nii individuaalset kui ka rühmaõpet, kujundatakse õpiharjumusi ja - oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
6. kaasatakse õppijaid õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
7. kavandatakse aega õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning eneserefleksiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;

8. rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õppijate teadmisi mitmekülgselt, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
9. rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaeetikaga;
10. võimaldatakse siduda õpet koolivälise, sh ühiskonnaeluga, et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane ja õpilasele tähenduslik ning kujundaks õppija arusaama maailmas toimuvast, suutlikkust siduda kohalikku ja globaalset;

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseseid allikaid. Kõikides sotsiaalvaldkonna ainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmestamiseks näiteid ümbritsevast elust.

1.8. Füüsiline õppekeskkond

Õppimine e-gümnaasiumis toimub veebipõhises e-õppe keskkonnas, kus iga õppeaine kohta on olemas spetsiaalsed e-kursused vajalike õppematerjalide ning ülesannetega ning kus toimub kodutööde esitamine ja tagasiside andmine. Kindlaksmääratud korras toimuvad ka veebipõhised konsultatsioonid, mille toimumise aeg on leitav konsultatsioonide plaanist.

Kool võimaldab kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid. Kool võimaldab siduda õpet õppija igapäevaeluga (VÕTA raames) ja luua individuaalse õpperaja.

Kool võimaldab sobivad hoiutingimused praktiliste tööde ning demonstratsioonide tegemiseks vajalike materjalide kogumiseks ja säilitamiseks ning korraldab praktilisteks töödeks vajaduse korral õppe rühmades.

Kool tagab innustava, koostööle suunatud ning turvalise õppekeskkonna, kus kõik õpilased võivad kogeda eduelamust ning saada tehtud töö ja pingutuse eest

tunnustust. Viimane ei välista nõudlikkust ning selgete eesmärkide seadmist eeldusel, et need lähtuvad õpilase tegelikest võimetest. Sõbralik ning üksteise aitamist tagav kiusamis- ja vägivallavaba keskkond loob tingimused, et õpilased saavad pühenduda õppimisele ning tekkinud raskuste ületamisele. Vaja on kujundada demokraatlikule ühiskonnale omaseid väärtusi. Aktsepteeritakse eri seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest. Õpilased kaasatakse õppe kavandamisse ning õppele hinnangu andmisel.

1.9. Hindamise alused

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õppija õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õppija individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õppija kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks. Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuste saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil. Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute (e-õppekeskkonnas) kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õppijate eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õppija saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõtva hindamise põhimõtteid tutvustab õpetaja õppijatele kursuse alguses ning on kogu kursuse jooksul õppijale leitav ka kursuse õpijuhises. Õppija kaasatakse hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õppijale on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on

hindamise kriteeriumid. Õppijat suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima. Arutluste, juhtumianalüüside, loominguliste tööde ja projektülesannete puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õppija seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui tulemust, probleemide märkamise ja analüüsi oskust, suutlikkust rakendada teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpisituatsioonis. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õppija keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide- ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele. Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õppijate vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloo õpitulemuste kontroll ja hindamine võib sisaldada suulist ning kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Inimeseõpetuses hinnatakse õppijate teadmisi ja oskusi; hoiakute ning väärtushinnangute kujunemise kohta antakse õppijale tagasisidet. Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised. Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õppija:

1. selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning omavahelisi seoseid;
2. selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga;

3. eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
4. demonstreerib faktide, mõistete ja seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õppija:

1. rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpisituatsioonis;
2. demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpisituatsioonis,
3. kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi kulgu. Õppija hoiakuid ja väärtusi saab mõõta vaatluse, õppija antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Lisaks hinnatakse õppijate probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, teksti mõistmist ja tööd erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid jms). Kontrollitakse ja hinnatakse mõistete seletamist ning kasutamist, probleemidest arusaamist ja nende analüüsi, argumenteerimise oskust, õigusalase info otsimise ning tõlgendamise oskust, ettekannete, ülevaadete, kokkuvõtete, referaatide, esitluste jt iseseisvate ülesannete täitmist ja esitlemist. Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ning vormistamise korrektsus.

2. AINEKAVAD

2.1. Ajalugu

Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud

Gümnaasiumi lõpuks õppija:

1. analüüsib ajalooperioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloo kujundamisel;
2. analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid;
3. mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi;
4. mõistab, et inimeste eluviisi, väärtushinnanguid ja ühiskonnaelu mõjutavad religioon ja ideoloogiad, mõistab teaduse ning kultuuri arengu ja tehnoloogiliste muutuste mõju ühiskonnale ja nende vastastikuseid seoseid;
5. mõistab suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
6. analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni;
7. mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest;
8. tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust;
9. mõtestab enda rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja kultuuri rolli enesemääratlemises;
10. mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju.

Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet. Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, võõrvallutustega kaasnenud mõju erinevatel ajaperioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning inimsusevastaseid kuritegusid. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes mitmeperspektiivsuse põhimõttest, mis tähendab erinevate vaatenurkadega arvestamist.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtudes. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajaloouurija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikais ning hinnatakse allikate usaldusväärsust.

Ajalooõpetus arvestab õpilaste kultuurilise taustaga, suhestades õppeprotsessi õpilaste ajalookultuuriga. Kultuuritundlik ajalooõpetus tähendab ajalooteemade mitmeperspektiivset käsitlemist. Erinevate vaatenurkade võrdlemisel saab toetuda üldhumanistlikele väärtustele ja ajalooteaduslikele põhimõtetele (tõendipõhisus, allikakriitilisus jms). Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust, sh kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist, aga ka võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes. Õppijat suunatakse uurimise, arutluse ning analüüsi kaudu

looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtudes. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriidentiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitlus erinevatest aspektidest lähtudes.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse koos teadmiste laiendamisega erinevaid oskusi:

1. ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
2. ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; erialase sõnavara laienemine;
3. ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumise oskus;
4. funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemise oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
5. empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
6. allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise, kriitiline hindamise ja analüüsi oskus, allika usaldusväärsuse hindamise oskus;
7. suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöö koostamise oskus, oskus kasutada IT-vahendeid info hankimiseks ja tulemuste esitlemiseks.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade käsitlemise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpus õpitulemustena.

Kursuste õppimisel järgitakse kronoloogilis-temaatilise järgnevuse põhimõtet, st üldajaloo kursus on esimene, sellele järgneb süvendatult Euroopa ja Ameerika Ühendriikide uusaja ajalugu hõlmav valikkursus, seejärel õpitakse kahel kursusel Eesti ajalugu ning siis lähiajalugu kolmel kursusel. Õppeprotsessi käigus saab õpetaja juhtida tähelepanu just sel hetkel aktuaalsetele sündmustele, näitustele,

teatrietendustele, filmidele jne ning soovitada õppijatel nendest osa saada. Kooliväliste kogemuste ühendamisel koolis õpituga kujuneb õppijal järk-järgult arusaam ajaloost.

I kursus „Üldajalugu“

Õpitulemused

Õppija:

1. mõistab antiikajaloo ja -kultuuri tähtsust maailma ajaloos ning rolli tänapäeva Euroopa kujunemisel;
2. tunneb ja võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi toimimise põhimõtteid Vana-Kreekas;
3. iseloomustab Rooma vabariigi ja keisririigi valitsemiskorraldust;
4. iseloomustab religiooni rolli antiikajal;
5. tunneb kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks;
6. tunneb ja kirjeldab antiikkultuuri näiteid ning leiab antiikkultuuri seoseid hilisema ja tänapäeva Euroopa kultuuriga;
7. teab islami kujunemise ajaloolist tausta ning araablaste vallutuse algust;
8. tunneb Skandinaavia varasemat ajalugu, viikingite rolli Euroopa ajaloos;
9. iseloomustab ristisõdade põhjusi, käiku ja tulemusi;
10. iseloomustab keskaja ühiskonda, tunneb keskaja ajaloo allikaid;
11. mõistab ja iseloomustab ristiusu kiriku rolli keskaja ühiskonnas ja kultuuris;
12. iseloomustab linnade kujunemist, nende rolli ja valitsemiskorraldust keskajal;
13. tunneb keskaja kultuurisaavutusi, sh hariduse ja teaduse arengut;
14. selgitab renessansi, suurte maadeavastuste ja reformatsiooni sisu ning tähtsust ajaloos, mõistab uue maailmapildi olemust ja mõju järgnevatele arengutele;
15. teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
16. mõistab Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade mõju Euroopa ajaloole;
17. iseloomustab industriaalühiskonda ja analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;

18. tunneb teaduse ja tehnika ning kultuuri arengu põhijooni uusajal, toob näiteid ning mõistab nende tähtsust oma kaasajale ja tänapäevale.

Õppesisu

Vana-Kreeka: linnriigid, Ateena, Sparta, mütoloogia ja usund, kultuur ja filosoofia; Rooma riigi rajamine, kuningate ajastu, Rooma vabariik ja keisririik; Makedoonia suurriik; Rooma eluolu, usund ja kultuur; Lääne-Rooma langus ja Bütsants; antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus; Araabia maad ja islam; frangid; viikingid; Euroopa varakeskajal: ühiskond ja eluolu, ilmalik võim ja vaimulik võim; ristisõjad; Euroopa kõrgkeskajal; ülikoolid ja skolastika; renessanss ja humanism; reformatsioon; suured maadeavastused ja nende tagajärjed; koloniaalsüsteemi kujunemise algus; üleminek keskajast uusaega; absolutism ja parlamentarism; Ameerika Ühendriikide sünd; valgustusaeg, Prantsuse revolutsioon; Napoleoni sõjad; Euroopa ja Ameerika Ühendriigid 19. sajandil (18.-19. sajandi ajalugu käsitletakse sissejuhatavalt, teemade sügavuti käsitlemine toimub valikkursusel).

II kursus „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“

Õpitulemused

Õppija:

1. iseloomustab ja võrdleb Eesti vanema ajaloo perioode erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu;
2. mõistab muististe kui ajalooallikate eripära;
3. analüüsib Balti ristisõja põhjusi, kulgu ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;
4. tunneb Vana-Liivimaa riiklikku korraldust;
5. analüüsib Jüriöö ülestõusu tähtsust ja selle rolli ajaloolise narratiivina;
6. rekonstrueerib minevikus elanud Eesti inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
7. toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;

8. mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis;
9. seostab Eesti varasemat ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
10. analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel varasematel ajalooperioodidel;
11. toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonnaelu eri valdkondadele;
12. selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis;
13. teab, kuidas Eesti haldusjaotus on varasematel sajanditel muutunud ning selgitab muutuste põhjusi;
14. analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist;
15. kirjeldab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ja nimetab näiteid;
16. selgitab Liivi sõja eellugu, kulgu ja tulemusi;
17. analüüsib reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos.

Õppesisu

Muinasaja allikad ja nende uurimine. Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: kammkeraamika ja nöörkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised. Pronksiaeg. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused. Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti. Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud. Muinasusund ning ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.

Muistne vabadusvõitlus: Balti ristisõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana. Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed. Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas. Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid.

Tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis. Reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus. Liivimaa sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused. Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon. Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

III kursus „Eesti ajalugu II (kuni 20. sajandi alguseni)“

Õpitulemused

Õppija:

1. teab, kuidas Eesti haldusjaotus on uusajal muutunud ning selgitab muutuste põhjusi;
2. analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist;
3. selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju;
4. analüüsib näidete toel hariduse arengut Eestis, mõistab, kuidas mõjutas haridus ühiskonna arengut ja inimese elu;
5. teab, kuidas toimus Rootsi võimu kehtestamine Eesti alal;
6. iseloomustab Rootsi riigi poliitikat Eesti- ja Liivimaal;
7. kirjeldab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal;
8. iseloomustab Põhjasõja põhjusi, käiku ja tagajärgi;
9. iseloomustab ja võrdleb Balti erikorda ja asehalduskorda;
10. teab ja kirjeldab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Vene ajal;
11. mõistab eestlaste rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga;
12. nimetab eestlaste rahvusliku ärkamisaja eesmärke, tegevusi, juhte ja tulemusi;
13. selgitab muutusi Eesti ühiskonnas 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi algul.

Õppesisu

Rootsi suurriigi ajastu. Rootsi keskvõim ja baltisaksa aadel. Majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus. Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused. Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule. Balti erikord: Vene keskvõim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord. Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus. Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel. Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

IV kursus „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“

Õpitulemused

Õppija:

1. teab 20. sajandi esimese poole Euroopa ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
2. mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist 20. sajandi esimesel poolel;

3. iseloomustab ja võrdleb Esimese maailmasõja eelset ja järgset aega erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu;
4. teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse 20. sajandi esimesel poolel, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
5. rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
6. toob näiteid 20. sajandi esimese poole ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;
7. mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis;
8. seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
9. analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
10. tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda ning teab ja iseloomustab suurriikide blokkide kujunemist;
11. analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi, käiku ja tagajärgi;
12. mõistab Venemaa 1905. a ja 1917. a revolutsioonide tähtsust ja tagajärgi;
13. analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi, tunneb Vabadussõja kulgu ja mõistab Tartu rahu tähtsust;
14. analüüsib ja võrdleb demokraatlikke ja diktatuuririike 1920.-1930. aastatel;
15. tunneb Eesti jt Balti riikide okupeerimise asjaolusid ja sündmuste käiku, mõistab kaasaja Vene propaganda narratiivide valelikkust;
16. iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi, käiku ja tagajärgi, mõistab eestlaste poliitiliste valikute piiratust.

Õppesisu

Maailm 20. sajandi algul; tehnika ja maailmamajanduse areng 20. sajandi algul; imperialismiajastu ja ühiskondlikud voolud enne Esimest maailmasõda; Vene impeerium; 1905. aasta revolutsioon; rahvusvahelised suhted 20. sajandi algul; Esimene maailmasõda; eluolu sõja ajal; inimsusevastased kuriteod; impeeriumite lagunemine ja Esimese maailmasõja lõpp; Versailles` rahuleping ja Esimese maailmasõja tagajärjed; uute riikide teke; Vene 1917. a revolutsioonid ja kodusõda; Eesti iseseisvumine; Vabadussõda ja Tartu rahu; eluolu

maailmasõdade vahelisel ajajärgul; ülemaailmne majanduskriis; demokraatlikud riigid 1920.-1930. aastatel; diktatuuririigid Lääne-Euroopas: Itaalia, Saksamaa; Nõukogude Liit 1920.-1930. aastatel; Eesti Vabariik 1920.-1930. aastatel; rahvusvahelised suhted 1920.-1930. aastatel; rahvusvahelised kriisid Aafrikas ja Aasias 1920.-1930. aastatel; Teise maailmasõja põhjused; rahvusvahelised suhted 1930. aastate lõpus; Molotov-Ribbentropi pakt; Teise maailmasõja algus ja sõja käik; Eesti okupeerimine Nõukogude Liidu poolt 1940. aastal; Eesti Teises maailmasõjas; sõjakuriteod; eluolu sõja ajal; sõda kaugematel rinnetel; Teise maailmasõja lõpp ja tagajärjed.

V kursus „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“

Õpitulemused

Õppija:

1. teab 20. sajandi teise poole Euroopa ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
2. mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist 20. sajandi teisel poolel;
3. teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse 20. sajandi teisel poolel, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
4. rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
5. toob näiteid 20. sajandi teise poole ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;
6. mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis;
7. seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
8. analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
9. analüüsib külma sõja põhjusi, kujunemist ja vorme, teab külma sõja kriiside tekkepõhjusi ja olemust;

10. iseloomustab demokraatlike riikide arengujooni Teise maailmasõja järgsel perioodil;
11. kirjeldab Euroopa integratsiooni kujunemist;
12. analüüsib kommunistliku bloki kujunemist, nimetab Idablokki kuulunud riike;
13. iseloomustab Nõukogude Liidu sise- ja välispoliitikat ning majandust;
14. iseloomustab Eesti NSV sisepoliitilist arengut, majandus- ja kultuurielu, mõistab Nõukogude okupatsiooni tagajärgi Eestis ja tunneb ära selle mõju kaasajal;
15. mõistab eesti pagulasühiskonna rolli Eesti Vabariigi järjepidevuse hoidmisel;
16. mõistab ja nimetab kommunismi kuritegude näiteid Eestis ja Nõukogude Liidus.

Õppesisu

Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid. Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis. Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.

Kommunistliku süsteemi kujunemine. Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus. Kommunistlik Hiina ja Tiibet, Kambodža. NSVL: stalinism, sulaperiood, stagnatsioon. Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid. Pagulaskond.

USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Euroopa integratsioon. Lääne ühiskonna areng. Pingelõdvendus. Neokonservatism.

India ja Jaapan. Koloniaalsüsteemi lagunemine. Islami fundamentalism.

VI kursus „Lähiajalugu III – Eesti ja maailm 20. sajandi lõpus ja 21. sajandi alguses“

Õpitulemused

Õppija:

1. analüüsib kommunistliku süsteemi allakäigu ja lagunemise põhjusi;
2. kirjeldab muutusi Nõukogude Liidu ühiskonnas ja majanduses 1980. aastate teisel poolel;
3. selgitab Nõukogude Liidu lagunemise protsessi;
4. kirjeldab ja analüüsib Eesti taasiseseisvumise protsessi;
5. nimetab muutusi maailma poliitilisel kaardil peale külma sõja lõppu;
6. analüüsib muutunud jõudude vahekorda ja rahvusvahelisi suhteid 20. sajandi lõpul ja 21. sajandil, nimetab olulisemaid kriisikoldeid;
7. kirjeldab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
8. iseloomustab Venemaa agressiivsuse kasvu 21. sajandil ning mõistab Venemaast lähtuvat ohtu Eestile, Euroopale ja kogu maailmale;
9. toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst, selgitades koostöö eesmärke;
10. analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused;
11. analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arengujooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes;
12. võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris kaasajal ning kujundab oma seisukoha;
13. mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast;
14. selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi;
15. eristab fakti arvamusest, hindab allikaid kriitiliselt, tunneb ära valeuudise;
16. märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust;
17. analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust.

Õppesisu

Kommunistliku süsteemi kriis; muutuste algus ja perestroika Nõukogude Liidus; külma sõja lõpp; vabadusliikumised Nõukogude Liidus; "laulev revolutsioon" Eestis; kommunismi kokkuvarisemine Kesk- ja Ida-Euroopas; kommunismi kriis maailmas; Nõukogude Liidu lagunemine ja Eesti taasiseseisvumine.

Maailm pärast kommunismi kokkuvarisemist: demokraatia võidukäik, Euroopa Liidu ja NATO laienemine; turumajandusele ülemineku raskused; Jugoslaavia sõjad; genotsiidikuriteod; unipolaarne maailm; multipolaarse maailmakorra kujunemine; Lahesõjad; Afganistani sõjad; sõda terrorismi vastu; Araabia kevad.

Keskkonnaprobleemid jt globaalprobleemid; maailmamajandus; Hiina; BRICS; Venemaa lähivälismaa doktriin ja agressiivsuse kasv; Venemaa agressioonisõda Ukrainas ja selle tagajärjel muutunud julgeolekuolukord Euroopas ja maailmas; sõja ja rahu küsimus maailmas, neljas maailm.

Valikkursus „Uusaeg"

Õpitulemused

Õppija:

1. teab valgustusliikumise, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähendust Euroopa ajaloo taustal;
2. mõistab Prantsusmaa ajaloo seoseid Euroopa ajaloo protsessidega;
3. seletab parlamentarismi ning modernse demokraatia kujunemist;
4. selgitab Suurbritannia tõusu juhtivaks koloniaalvõimuks;
5. analüüsib Suurbritannia ajaloo seoseid Euroopa ajalooga;
6. kirjeldab Preisimaa põhijooni, sh valgustusreforme;
7. iseloomustab Saksamaa ühinemist ja Saksa keisririigi arengut enne Esimest maailmasõda;
8. iseloomustab Skandinaavia ajaloolise arengu sarnasust ja eripära võrreldes muu Euroopaga;

9. teab tähtsamaid poliitilisi arengusuundi Läänemere regioonis tervikuna, poliitiliste jõudude vahekorda ning selle muutumist;
10. teab õigeusu kiriku kujunemist Bütsantsis ning Bütsantsi riigi ja ühiskonna põhijooni;
11. iseloomustab Venemaa ühiskonna arengu ja valitsemise eripära, püüdu euroopastumisele ning vastandumist Euroopale;
12. iseloomustab õigeusu mõju Venemaa arengule ja kultuurile ning seletab Moskva kui nn kolmanda Rooma kontseptsiooni;
13. kirjeldab Vene ekspansionismi põhisuundi ja tulemusi;
14. teab ja seletab Ameerika Ühendriikide tekkimist ning valitsemise ajaloolisi juuri, eriti iseseisvussõja ja kodusõja tähendust ühiskonna arengule;
15. tunneb põhja, lõuna ja lääne eripära Ameerika ühiskonna arengus.

Õppesisu

Prantsusmaa: Absolutismi kujunemine Prantsusmaal. Louis XIV. Barokk-kultuuri õitseng. Prantsusmaa revolutsiooni eelõhtul. Revolutsiooni põhietapid ja tagajärjed. Revolutsioonisõjad. Napoleoni sõjad ja ümberkorraldused Euroopas. Bourbonide restauratsioon. Juulimonarhia. Teine keisririik. Pariisi Kommuun. Kolmas vabariik. Koloniaalpoliitika.

Suurbritannia: Elizabeth I. Kuninga ja parlamendi vastasseis Charles I ajal. Kodusõja puhkemine, selle konfessionaalsed jooned. Cromwelli diktatuur. Restauratsioon. Isikuvabaduse ja parlamentarismi kindlustumine 17. sajandi lõpul ja 18. sajandil. Inglismaa tõus juhtivaks koloniaalvõimuks. Kuninganna Victoria ajastu. Parlamendireform. Iiri küsimus. Hiilgav isolatsioon välispoliitikas. Briti koloniaalimpeerium.

Saksamaa: Kolmekümneaastane sõda. Brandenburgi-Preisimaa tõus. Friedrich II valgustatud absolutism. Preisimaa häving ja uuenemine. Rahvusluse tõus Saksamaal. 1848.–1849. aasta revolutsioon. Saksamaa ühendamine. Saksa keisririik enne Esimest maailmasõda.

Skandinaavia: Skandinaavia ühiskond varakeskajal. Viikingid. Ristiusustamine ja riikide teke. Skandinaavlaste muistne maailmapilt. Kalmari unioon. Luteri usu kindlustumine Skandinaavia maades. Rootsi suurvõimu ajastu Läänemere ruumis. Skandinaavia maade arengu põhijooni pärast Põhjasõda.

Bütsants ja Venemaa: Bütsantsi riik ja ühiskond pärast Lääne-Rooma langemist. Kreekakatoliku kiriku kujunemine. Bütsants ristisõdade ajastul. Türgi ekspansiooni algus. Konstantinoopoli langemine. Slaavlased ja Kiievi riik. Keskaegne Novgorod. Venemaa Kuldhordi ülemvõimu all. Moskva kui nn kolmas Rooma. Ivan Julm ja opritšnina. Vene ekspansionism 16.–19. sajandil ning selle tulemused. Segaduste aeg ja Romanovite dünastia võimuletulek. Õigeusu kirik vaimuelu kujundajana. Kirikulõhe. Peeter I Venemaa euroopastajana. Katariina II valgustatud absolutism. Aleksander I reformid. 1812. aasta Vene-Prantsuse sõda. Detsembrimäss. Läänlased ja slavofiilid. Aleksander II ja pärisorjuse kaotamine. Terrorism. Narodniklus. Moderniseerimine, rahvuslus ja venestamine.

Ameerika Ühendriigid: Inglise kolooniate lahkulöömine ning Ameerika Ühendriikide iseseisvussõda. Poliitiline süsteem. Uute territooriumide hõlvamine läänes. Orjanduse küsimus. Lõuna ja põhja eripära. Kodusõda ja selle tagajärjed. Lõuna rekonstruktsioon. Tööstuslik tõus. Reformid majandusvabaduse tagamiseks ja sotsiaalsete olude parandamiseks.

2.2. Inimeseõpetus

Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud

Gümnaasiumi lõpuks õppija:

1. mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooselu vormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;
2. mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, oskab arvestada teiste pereliikmetega;
3. teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi;
4. mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest;
5. kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja tervisega seotud info ja abivõimaluste leidmisel, jälgides autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid, viidates ja refereerides nõuetekohaselt ;
6. mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise;
7. mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;
8. mõistab paarisuhete dünaamikat;
9. mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhetele;
10. mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel;
11. mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset
    vastutust tervisekäitumises;
12. on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pereliikmete vajadustega.

Õppeaine kirjeldus

Perekonnaõpetuse veebikursus kursus on koostatud eeskätt täiskasvanud õppija vajadusi silmas pidades. Paljud Täiskasvanute e-gümnaasiumi õppijad on

lapsevanemad ning omavad kogemust perekonna loomise ja paaritusuhete valdkonnas. Gümnaasiumi inimeseõpetuse kursus keskendub paarisuhtele, perekonnaga seotud teemadele ning vanemlusele. Õpitakse, kuidas luua ja hoida toetavaid inimsuhteid. Oluline rõhk on perekonna väärtustamisel, enda rolli teadvustamisel suhetes ja lapsevanemana. Kujundatakse valmisolekut võtta vastutus oma suhete eest. Kursuse jooksul analüüsitakse ühiskonna mõju perekonnaelule. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õppijate enesemääratlus-, sotsiaalse ja väärtuspädevuse arenemist. Õppematerjaliks on Perekonnaõpetuse MOOC kursus, mille ülesanded asuvad kooli e-õppe keskkonnas.

I kursus „Perekonnaõpetus“

Perekond ühiskonnas

Õpitulemused

Õppija:

1. selgitab näidete abil, kuidas ühiskond ja kultuur on läbi ajaloo mõjutanud pereväärtusi ja -traditsioone ning laste kasvatamise põhimõtteid;
2. analüüsib ühiskonna ja kultuuri, sh traditsioonide mõju seksuaalsusele ja seksuaalsuhetele;
3. analüüsib näidete alusel soostereotüüpide põhjusi, nende piiravat mõju inimese minapildile, käitumisele, suhetele ja valikutele;
4. toob näiteid erinevatest kooseluvormidest ajaloos ja tänapäeval ning analüüsib, kuidas need täidavad perekonna ülesandeid;
5. analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel.

Õppesisu

Perekond, perekonna liigitused. Perekonna ülesanded. Perekonna minevik, olevik ja tulevik.

pereväärtused, traditioned, hoiakud (sh laste kasvatamine ja suhtumine seksuaalsusesse) läbi ajaloo. Kooselu ja kooselu vormid. Kooselu vormid läbi ajaloo täitmaks perekonna ülesandeid. Perekonna roll ja tähtsus läbi inimese

elukaare. Ühiskonnas kehtivate hoiakute (sh soostereotüübid) piirav mõju inimesele ja inimsuhetele.

Praktilised tööd:

- Arutlus: On teadlik erinevate tänapäevaste perevormide plussidest ja miinustest; analüüsib oma isikliku perekonna tähendust enda jaoks
- Arutlus: On tutvunud ja analüüsib perekonna olemust erinevatel ajastutel.

Suhted ja vastutus perekonnas

Õpitulemused

Õppija:

1. selgitab, milles seisneb põlvkondi ühendavate sidemete tugevdav ja toetav mõju pereelule;
2. analüüsib enda huvide, hobide ja ettevõtmiste toetavat mõju enesearengule ja peresuhetele;
3. analüüsib, kuidas paarisuhe ja ema / isa roll mõjutavad inimese arengut;
4. analüüsib perekondlike toetavate ja probleemsete, sh vägivaldsete suhete mõju inimese arengule ja elule;
5. toob näiteid pereelu, sh abielu ja laste elu reguleerivatest õigusaktidest ja analüüsib, kuidas need sätestavad perekonnaliikmete õigusi ja kohustusi;
6. toob näiteid riiklikest institutsioonidest, mis tegelevad perepoliitika elluviimisega, toob näiteid riikliku perepoliitika rakendamisest, sh toetustest ja teenustest;
7. analüüsib, kuidas sõltub perekonna ülesannete täitmine igast pereliikmest, millised on pereliikmete võimalused üksteist toetada ja abistada, millised on pereliikmete õigused oma ajale, ruumile ja materiaalsetele kulutustele;
8. teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel;
9. analüüsib lahkumineku ja abielulahutuse põhjusi, tagajärgi ning oskab vajaduse korral leida psühholoogilist ja õigusabi;
10. selgitab leina olemust ja kirjeldab leinast ülesaamise võimalusi;
11. toob näiteid peretraditsioonidest ning selgitab tavade ja kommete tähtsust perekonnasuhetes;
12. selgitab lähisuhete ja sotsiaalse võrgustiku tähtsust inimese elus;

13. mõistab iga inimese õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
14. mõtestab enda kogemusest lähtuvalt armastuse tähendust, paarisuhte ja seksuaalse läheduse dünaamikat ning neid mõjutavaid tegureid, õigusi ja kohustusi suhte erinevates etappides;
15. analüüsib seksuaalsuhet kui inimliku läheduse avaldumisvormi ja selle seotust armastusega;
16. teab, et turvaline ja vastastikku rahuldust pakkuv seksuaalkäitumine põhineb partnerite võrdsel kokkuleppel, selgitab soostereotüüpide mõju inimese arengule ja seksuaalkäitumisele;
17. arvestab perekonna eelarve kavandamisel pereliikmete vajadusi, pere majanduslikku olukorda ja võimalusi;
18. selgitab koduse kasvatuse mõju lapse arengule;
19. analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte kujunemist ning kasvatusstiilide mõju sellele;
20. toob näiteid lapse õigustest ja abi saamise võimalustest laste õiguste kaitsmisel.

Õppesisu:

Perekonna roll tavade, kommete ja traditsioonide hoidja ja kandjana ning põlvkondi ühendavate sidemete tugevdajana. Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega. Pereliikmete rollid, ülesanded ja vajadused ning suhted (sh vägivaldsed suhted) ja toetus perekonna ülesannete täitmisel. Toetavad paari- ja peresuhted. Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega. Pereelu (sh abielu) sätestav seadusandlus ja pereliikmete õigused ja kohustused. Perepoliitilised meetmed perede toetamisel. Suhe. Paarisuhe. Lähisuhte ja selle olemus peres (sh abielus). Pere kui sotsiaalne süsteem laiemas sotsiaalses võrgustikus. Suhete katkemine (s h lahkuminek ja abielulahutus) peres ja kooselus. Lein ja leinaga toimetulek. Inimõigused. Suhetega kaasnevad õigused ja kohustused inimeste võrdsel kohtlemisel. Laste õigused ja lastekaitse. Inimliku läheduse ja armastuse erinevad avaldusmisvormid. Armastus paarisuhtes (sh seksuaalsuhtes). Paarisuhte dünaamika. Seksuaalsuhte dünaamika: seksuaalsuse trepp. Terved ja turvalised seksuaalsuhted. Nõusolek ja vastutus seksuaalsuhetes. Soosterotüübid, meedia ja ühiskond. Pere eelarve koostamine arvestades pereliikmete vajadusi ja pere võimalusi. Koduse kasvatuse

(sh erinevate kasvatusstiilide) mõju lapse arengule. Lapse ja vanema vaheline kiindumussuhte tähtsus lapse turvalisuse allikana peres.

Praktilised tööd:

- Arutlus: On enda jaoks mõtestanud vanemluse olemuse ja selle olulisuse lapse jaoks
- Pere eelarve koostamine

Tervis ja turvalisus

Õpitulemused

Õppija:

1. kasutab usaldusväärseid allikaid tervise, suhete ja sotsiaalmajanduslike küsimuste kohta info otsimisel ja probleemide lahendamisel, järgides autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid, viidates ja refereerides nõuetekohaselt;
2. toob näiteid pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist mõjutavatest teguritest;
3. analüüsib planeeritud ja planeerimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid, oskab leida vajaduse korral abi;
4. teab, mis on kohtingu-, lähisuhte- ja seksuaalvägivald ning mis on inimkaubandus ja kust otsida vajaduse korral abi;
5. analüüsib kohtingu- ja lähisuhtevägivalla põhjusi ja tagajärgi ning ennetamise ja abi saamise võimalusi;
6. analüüsib, kuidas mõjutab pereliikme sõltuvushäire peresuhteid, kirjeldab kaassõltuvuse olemust ja teab, kust vajaduse korral abi otsida.

Õppesisu

Usaldusväärsed infoallikad inimese turvalise tervisekäitumise ja terviseedenduses. Pereliikmete tervist (füüsiline, emotsionaalne, sotsiaalne, vaimne) mõjutavad peresisesed ja perevälised tegurid. Inimese tervist mõjutavad riski- ja kaitsetegurid (individuaalsed omadused ja käitumismustrid, sotsiaal-majanduslikud olud ja keskkonnategurid). Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeeritud ja planeerimata rasedus. Nõu ja abi pakkuvad

asutused noortele seoses rasedusest podiums ja pereplaneerimisega. Suhtevägivald (sh lähisuhte-, kohtingu ja seksuaalvägivald) ja selle ennetamise võimalused. Suhtevägivalla põhjused ja tagajärjed indiviidi, pere ja kogukonna tasandil ning abi saamise võimalused. Inimkaubandus ja prostitutsioon. Sõltuvus (sh kaassõltuvus, suhtesõltuvus) peres kui süsteemis ja abi saamise võimalused.

Praktilised tööd:

- Arutlus: On läbi mõelnud, kuidas vastata küsimusele “Kust tulevad lapsed?”
- Arutlus: Analüüsib ja põhjendab oma rvv teadmisi
- Arutlus: Saab aru terminist enesekäsitus.

2.3. Ühiskonnaõpetus

Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud

Gümnaasiumi lõpuks õppija:

1. tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
2. tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
3. on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;
4. mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
5. mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimemehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
6. leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus on vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustega. Õppijad omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime dünaamilises ning mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne ja kompetentne kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada ning on avatud uutele ideedele ja elukestvale õppimisele. Õppeaine omandamisega valmistuvad õppijad toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Eesti ja Euroopa ainese kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme. Õppija puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õppija sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Toetatakse õppijate iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad neljast teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine ja jätkusuutlik areng.

Ühiskonda ja selle arengut käsitlevas teemavaldkonnas:

- vaadeldakse ühiskonna kui sotsiaalse süsteemi elemente: sotsiaalset struktuuri (rühmi, kihte, kogukondi), sotsiaalseid suhteid ja protsesse (nt lõimumist ja eristumist, tõrjutust ja osalust, mobiilsust, kihistumist);
- analüüsitakse ühiskonna elu reguleerivaid norme ja väärtusi ning eri valdkondades välja kujunenud institutsioonide korraldust (nt perekonda, riiki, turgu, õigust, meediat);
- uuritakse avaliku ja erasektori olemust ning funktsioone; tutvutakse kodanikuühiskonna struktuuri ja ülesannetega, analüüsitakse sektorite koostöö võimalusi ning kogemusi;
- õpitakse tundma ühiskonna erinevaid vorme ja arengujärke; tutvutakse nüüdisühiskonna kujunemisloo ja peamiste tunnusjoontega, pöörates erilist

tähelepanu ühiskonna moderniseerumisele ning info- ja teadmusühiskonna arengule.

Riiki ja demokraatlikku riigivalitsemist käsitlevas teemavaldkonnas:

- süvenetakse demokraatliku poliitilise süsteemi toimimisse, selle erinevustesse mittedemokraatlikest režiimidest; selgitatakse totalitaarsete ühiskondade inimsusevastast olemust;
- avatakse õigusriigi olemust ja võimude lahususe olulisust; käsitletakse inimõiguste kaitset, kodanike poliitiliste õiguste ja vabaduste realiseerimise võimalusi ning sellega seotud institutsioone; selgitatakse põhjusi, mis võivad viia kodanike riigist võõrdumisele; vaadeldakse erinevate demokraatiavormide plusse ja miinuseid, sidudes neid Eesti poliitika probleemidega;
- õpitakse tundma poliitiliste ideoloogiate põhijooni ja seisukohti erinevates poliitikavaldkondades (hariduses, sotsiaalsfääris, maksupoliitikas jm);
- käsitletakse erakondade ja kodanikuühenduste arenguprobleeme Eestis; õpitakse tundma valimiste protsessi ja omandatakse oskus realiseerida oma valimisõigus; käsitletakse kodanike kaasamist avaliku võimu teostamisse ning võimalusi mõjutada avaliku võimu tegevust, sh tutvutakse erakondade, kodanikuühenduste ja surverühmade tegevusega; omandatakse kodanikualgatuste ja aktsioonide õiguspärase korraldamise oskused.

Majandust käsitlev teemavaldkond aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks ja aktiivseks osaluseks majanduselus. Selleks:

- õpitakse tundma nüüdisaegse turumajanduse seaduspärasusi ja protsesse; käsitletakse rahvusliku rikkuse ning ühiskonna heaolu allikaid ja tegureid, era- ja avalike huvide erinevust ning ühiskonna ressursside kasutamise põhimõtteid;
- tutvutakse Eesti majanduse ja tööturu arengusuundadega. Eesti majanduse arengut vaadeldakse maailmamajanduse, eriti Euroopa Liidu kontekstis;
- õpitakse tundma ettevõtluse aluseid tasemel, mis võimaldab õppijal igapäevaelus toime tulla ja hinnata realistlikult oma võimalusi ettevõtjana.

Neljanda teemavaldkonna kaudu laiendavad õppijad oma teadmisi globaalsetest probleemidest ja toimijatest. Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igaüks muuta maailma turvalisemaks ja humaansemaks. Aine sisu kaudu:

- õpitakse mõistma maailma mitmekesisust, riikide huve, koostööd ja probleeme globaalse infoühiskonna kujunemisel;
- vaadeldakse rahvusriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide osa tänapäeva maailmas, antakse ülevaade riikidevahelisest koostööst (kliimamuutus ja teised ökokatastroofid, rahvusvaheline terrorism, rahvusvaheline migratsioon, võitlus vaesusega, maailmamajanduse ja maakera rahvastiku arenguprobleemid jms);
- tutvutakse üleilmastumise ilmingute ja tagajärgedega.

I kursus „Ühiskonna areng ja demokraatia"

Õpitulemused

Õppija:

1. teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid;
2. tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires;
3. mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased;
4. teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana;
5. eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensuse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust;
6. oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele;
7. selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid;
8. hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima;

9. teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
10. mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust;
11. analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale;
12. mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu;
13. mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust;
14. mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju;
15. oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset;
16. oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.

Õppesisu

Riik ja valitsemine

Ideoloogiad ja poliitilised režiimid: liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade; demokraatia teoorias ja praktikas; Eesti Vabariigi põhiseadus; erakonnad ja nende roll poliitilises süsteemis: valimised ja valimissüsteemid; kodanikud kui valijad; riik ja kodakondsus; parlamendid ja nende funktsioonid; täidesaatev võim ja valitsemine kohalikul tasandil; kohtuvõim ja riigi kontroll; inimõigused ja kodanikuõigused.

Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

Ühiskond ja selle ülesehitus, erinevad ühiskonnatüübid; kihistumise erinevad vormid, pluralism; rahvus ja rahvusvähemused; ühiskondlikud muutused; ühiskondade moderniseerumine; modernne ühiskond kui tööstusühiskond; nüüdisaegse ühiskonna käsitlusi; avalik sektor, erasektor, vabakond; heaoluriik; kodanikuühiskond; huvikaitse, rahvaalgatus, referendum, meeleavaldus, petitsioon, streik, ametiühing; ajakirjanduseetika; demagoogia, propaganda, vandenõuteooriad, valeinfo ja selle liigid; infosõda; stereotüübid ja sildistamine; sõnavabadus ja vaenukõne.

II kursus „Majandus ja maailmapoliitika ”

Õpitulemused

Õppija:

1. mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas;
2. tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale;
3. väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
4. väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
5. väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
6. planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult;
7. mõistab töösuhteid, väärtustab vastustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana;
8. teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud;
9. teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;
10. toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu;
11. teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust;
12. teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi;
13. analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Õppesisu

Majandus

Makromajanduse põhinäitajad ja majanduse tsüklilisus, ressurss, majandussüsteemid, sisemajanduse ja rahvamajanduse kogutoodang (SKP ja RKP), eelarvetasakaal, inflatsioon, deflatsioon, import-eksport, riigi välisvõlg, buum, kapital, konkurents, monopol, kartell, turutõrked, tootlikkus. Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises; eelarvepoliitika, rahapoliitika, keskpank, pangandus, kurss, EURIBOR, tollid, kvoodid, standardid, vabakaubandus, ühisturg, tolliliit, tasaareng. Eesti riigi eelarve ja maksusüsteem. Riigieelarve, üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid; maamaks, kohalikud maksud, tollimaks, maksudeklaratsioon. Ettevõtlusega alustamine. Kapital, investor, AS/OÜ, äriplaan, kasum, kahjum, pankrot, innovatsioon, idufirma, *startup*, loomemajandus, sotsiaalne ettevõtlus, loomevargus/ plagiaat. Tööturg, tööhõive, ülalpeetav, tööpuudus, tööjõupuudus, tööhõivepoliitika, tööleping, ümbrikupalk, ametiühing, streik, palgalõhe, brutopalk, netopalk, alampalk. Tarbimine, tarbimisühiskond, ostukorv, esmatarbekaup, ringmajandus, taaskasutus, õiglane kaubandus (fair trade), tarbijakaitse, tootemärgised, reklaam, sisuturundus. Isiklik eelarve - säästmine, investeerimine ja laenamine, püsikulud, mugavuskulud, säästukonto, varaklassid, väärtpaber (aktsia, osak), börs, investeering, investeerimisfond, pensionifond, tootlus, laen, võlg, intress, intressimäär, viivis, krediidi kulukuse määr, käendaja, maksehäire, inkasso, võlanõustaja.

Maailmapoliitika

Globaalprobleemid - keskkonna- ja sotsiaalprobleemid. Riikidevaheline suhtlus, diplomaatia, de jure, de facto. Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele, sõjategevus, sõjakuritegu, asümmeetriline sõda, infosõda, terrorism. Rahvusvahelised organisatsioonid, hargmaised ettevõtted; valitsusvälised organisatsioonid. ÜRO ja selle allorganisatsioonid (UNESCO, WHO, jt), NATO, OECD, OSCE, Euroopa Nõukogu, Euroopa Liit ja selle institutsioonid, BRICS, SRÜ. Vastastikuse abistamise põhimõtted, regionaalsed koostöövormid Euroopas.